

Katowice 2.06.2026

Dr hab. Krzysztof Bierwiazzonek, prof. UŚ
Instytut Socjologii
Uniwersytet Śląski w Katowicach

RECENZJA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO DR RUTY ŚPIEWAK
W RAMACH POSTĘPOWANIA
O NADANIE STOPNIA DOKTORA HABILITOWANEGO
W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH
W DYSCYPLINIE NAUKI SOCJOLOGICZNE

Podstawowe dane o Habilitantce

Dr Ruta Śpiewak uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii w roku 2012. Nadany on został uchwałą rady Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, Uniwersytetu Łódzkiego.

Od 2006 roku dr Ruta Śpiewak jest zatrudniona w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

Dr Ruta Śpiewak nie ubiegała się wcześniej o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego.

Podstawa prawna oceny osiągnięcia w naukowemu w ramach postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Ocena dorobku habilitacyjnego przebiegła w oparciu o artykuł 219 *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2024 poz. 1571)

Dr Ruta Śpiewak spełnia formalne przesłanki do wszczęcia procedury o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne: posiada stopień naukowy doktora oraz przedstawiła osiągnięcie naukowe w postaci cyklu 12 artykułów tworzących całość zatytułowaną przez Habilitantkę „**Alternatywne Sieci Żywnościowe w Polsce: instytucje, praktyki i ograniczenia wspólnototwórcze**”.

Blc

Podstawowe dane bibliometryczne

Liczba cytowań:

- Według *Google Scholar*: 570 (na dzień 25.05.2026, za *Publish or Perish*), h index – 12
- Według bazy *Scopus*: 194 (na dzień 25.05.2026) – baza *Scopus* zawiera 15 artykułów autorstwa lub współautorstwa Ruty Śpiewak

Recenzja osiągnięcia naukowego dr Ruty Śpiewak

Uwagi wstępne

Dr Ruta Śpiewak w dokumentacji habilitacyjnej przedstawiła 12 artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe. Ich zestawienie bibliograficzne znajduje się w Autoreferacie na stronach 2 i 3. Czas publikacji artykułów był dosyć długi i obejmował lata 2015-2024. Uwagę zwraca fakt, że artykuły te zostały opublikowane w większości w renomowanych, międzynarodowych czasopismach naukowych prezentujących teksty z zakresu socjologii wsi i rolnictwa, kulturowych studiów nad żywnością oraz studiów nad dobrami wspólnymi. Miejsca publikacji artykułów oraz wysokie wskaźniki danych bibliometrycznych dobrze świadczą o jakości poszczególnych prac oraz ich recepcji w środowisku naukowym.

Przedstawione artykuły z wyjątkiem dwóch są współautorskie. W świetle zapisów *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z późniejszymi zmianami* (Dz.U. 2024 poz. 1571) taka sytuacja jest dopuszczalna. Niemniej jednak rodzi wątpliwości co do autorstwa pomysłów badawczych, prezentowanych typologii, ścieżek interpretacyjnych lub wniosków z realizowanych badań. Udział Habilitantki w artykułach przedstawionych do oceny w ramach osiągnięcia naukowego waha się od 6,7% (wieloautorski artykuł znajdujący się na pozycji 7 w Autoreferacie¹) do 100% w przypadku dwóch artykułów autorskich. Średni udział Habilitantki w powstaniu wszystkich przedstawionych jako cykl artykułów wynosi 52,3% (liczba została wyliczona na podstawie deklaracji współautorów i stanowi średnią z sumy udziałów dr Ruty Śpiewak podzielonej przez liczbę artykułów). Liczbowo zatem udział dr Ruty Śpiewak w powstaniu artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe nie przedstawia się imponująco, choć przekracza 50%. Wielość prac współautorskich można tłumaczyć faktem zatrudnienia Habilitantki w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. Takie ułożenie instytucjonalne powoduje konieczność realizacji różnego typu projektów, najczęściej o charakterze zespołowym, co przekłada się później na dużą liczbę współautorskich publikacji. Niemniej jednak liczba prac współautorskich wskazanych jako osiągnięcie naukowe jest duża (10 na 12 prac), co rodzi wskazane wyżej wątpliwości, choć z drugiej strony udowadnia

¹ W recenzji będę posługiwał się numeracją artykułów przedstawioną przez dr Rutę Śpiewak w Autoreferacie.



umiejętność pracy zespołowej Habilitantki, co jest ważną cechą osoby pracującej naukowo we współczesnym świecie.

Zasadnicza ocena osiągnięcia naukowego

Zaprezentowana poniżej ocena, zgodnie z zapisami *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z późniejszymi zmianami* (Dz.U. 2024 poz. 1571), opierać się będzie na treści cyklu artykułów przedstawionych jako osiągnięcie naukowe oraz Autoreferacie stanowiącym zasadniczą część dokumentacji w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Rucie Śpiewak.

Lektura artykułów stanowiących osiągnięcie habilitacyjne wyraźnie pokazuje ewolucję i rozwój naukowy, jaki przeszła dr Ruta Śpiewak. W pierwszych pracach (art. 1, 2, 4) autorka przedstawia definicję alternatywnych sieci żywnościowych, poszukuje logiki działania tego typu podmiotów funkcjonujących w Polsce, wskazuje na polską, ale też szerzej środkowoeuropejską specyfikę alternatywnych sieci żywnościowych, pokazuje sposoby społecznego definiowania jakości żywności przez osoby działające w alternatywnych sieciach żywnościowych. Kolejne prace wiążą się z realizacją projektu „Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych łańcuchów żywności” (Program SONATA, Narodowe Centrum Nauki, 2017/26/D/HS6/00869, kierownik projektu dr Wojciech Goszczyński). Współpraca z Wojciechem Goszczyńskim przynosi bardziej pogłębione analizy funkcjonowania alternatywnych sieci żywieniowych, co przynosi efekt w postaci typologii tych sieci (art. 6), a także studium podejmującym kwestie klasowości i ekskluzji związanych z funkcjonowaniem alternatywnych sieci żywieniowych. W końcu trzecim etapem, nachodzącym czasowo na etap drugi, są studia pokazujące alternatywne sieci żywieniowe w kontekście teorii dóbr wspólnych (art. 7, 8, 10). Przyjęciu tej perspektywy sprzyjał roczny pobyt Habilitantki na stypendium w Ostrom Workshop na Indiana University w Bloomington. Końcowe artykuły cyklu przynoszą perspektywę instytucjonalną w analizach alternatywnych sieci żywnościowych (art. 11) oraz wskazują na znaczenie nowej kategorii społecznej pojawiającej się na polskiej wsi jaką stało się nowe chłopstwo (art. 12). Ten ostatni artykuł można ujmować jako wyznaczenie nowej perspektywy spojrzenia na alternatywne sieci żywnościowe jako istotnej formy działalności rolniczej charakterystycznej dla nowego chłopstwa.

Przedstawiony cykl artykułów można zatem ocenić jako dosyć spójny, choć:

1. Artykuł nr 5 (Milczarek-Andrzejewska, D., Śpiewak, R. (2018). Farmers' Associations: Their Resources and Channels of Influence. Evidence from Poland. *Sociologia Ruralis*, 58(4), 825–845.) nie odnosi się do głównego przedmiotu cyklu publikacji. Jego celem jest bowiem, jak piszą autorki, „opisanie zasobów i kanałów wpływu organizacji, które są najważniejsze w kształtowaniu polityki rolnej, z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań Europy Środkowo-Wschodniej” (s. 827). Analizowanymi organizacjami są tradycyjne organizacje rolnicze, takie jak: izby

dk

rolnicze, związki zawodowe rolników, organizacje pracodawców oraz organizacje branżowe (federacje i związki organizacji branżowych) (s. 830). Nie ma zatem wśród nich alternatywnych sieci żywieniowych, a pojęcie to ani razu nie pojawia się w artykule. Tekst ten zatem nie wnosi istotnych informacji w cykl będący osiągnięciem naukowym.

2. Artykuł 12 (Bilewicz, A., Śpiewak, R. (2024). A repeasantisation in Poland? New farmers, the peasant mode of production and their situations in local communities. *The Journal of Peasant Studies*, 51(7), 1563–1583). Artykuł ten jest interesujący, zwraca uwagę na ciekawe zjawisko pojawienia się na wsi nowej kategorii społecznej nazywanej nowym chłopstwem (na zasadzie analogii w miastach mówi się o kategorii nowych mieszczan). Kategoria ta uwzględnia niektóre osoby zaangażowane w działania alternatywnych sieci żywnościowych, ale ten wątek nie jest pogłębiany, gdyż jak zauważają autorki „celem artykułu jest zbadanie źródeł utrzymania nowych rolników i sprawdzenie, czy ich sposób prowadzenia gospodarstw jest zgodny z chłopskim modelem produkcji zdefiniowanym przez van der Ploega” (s. 1564), a także kwestia integracji nowych chłopów z zakorzenionymi wiejskimi społecznościami lokalnymi. Związek z alternatywnymi sieciami żywnościowymi jest tu zatem pośredni i wynika z faktu wykorzystania jako informatorów kilku osób zidentyfikowanych we wcześniejszych badaniach jako należących do alternatywnych sieci żywnościowych. Taki dobór badanych powoduje, że podana w artykule informacja o tym, że „Nowi rolnicy współpracują z różnymi alternatywnymi sieciami żywnościowymi, które umożliwiają im dystrybucję swoich produktów.” (s. 1573) ma charakter tautologiczny. Trudno zatem też zgodzić się z wnioskiem sformułowanym w Autoreferacie o tym, że „Na podstawie naszych badań wskazuję, że to właśnie przedstawiciele „nowej klasy chłopskiej znacznie częściej niż rolnicy urodzeni i na stałe żyjący na wsi, są współtwórcami różnych typów alternatyw żywnościowych.” (s. 14). To raczej hipoteza, która wymagałaby dalszych, szerszych badań. Poszukując przyczyn włączenia tego artykułu do cyklu stanowiącego osiągnięcie naukowe można jedynie, co zauważono powyżej, ujmować go jako formę poszukiwania nowych perspektyw badawczych łączących funkcjonowanie alternatywnych sieci żywnościowych z specyficzną kategorią społeczną, która pojawiła się na wsi, czyli z nowym chłopstwem, choć w samym artykule ani Autoreferacie taka propozycja się nie pojawiła. Niewątpliwie jest to jednak temat wart szerszej uwagi.

Poza wskazanymi wyjątkami pozostałe artykuły łączą się w spójny cykl analiz alternatywnych sieci żywieniowych.

Identyfikując w cyklu artykułów treści, które uznać można za znaczny wkład w rozwój socjologii (nauk socjologicznych), zwłaszcza socjologii wsi i rolnictwa, co stanowi ustawową przesłankę do nadania stopnia doktora habilitowanego, można wskazać następujące elementy:

1. Sformułowanie typologii alternatywnych sieci żywnościowych. Typologie alternatywnych sieci żywnościowych pojawiają się w kilku artykułach (nr 1, 6, 9). Ich sformułowanie świadczy o umiejętności syntetycznego wyciągania wniosków

UR

z zebranego materiału badawczego i zarazem porządkuje wiedzę na temat badanego zjawiska. W artykule 1 pojawia się podział na sieci aktywistyczne i zorientowane na konsumenta. Głównym kryterium tego podziału jest sposób dystrybucji żywności i podejście do rynku produktów spożywczych. To interesująca poznawczo perspektywa lokująca alternatywne sieci spożywcze z jednej strony w ruchach kontestujących kapitalistyczny model produkcji i handlu (sieci aktywistyczne), a z drugiej strony sytuująca je w rynkowych niszach oferujących produkty organiczne lub ekologiczne, alternatywne, ale włączane w obieg rynkowy. W wyniku realizacji badań „Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych łańcuchów żywności” w artykule 6 sformułowana jest kolejna typologia wskazująca na trzy typy alternatywnych sieci żywnościowych: naśladowcze, zakorzenione i mieszane. To zatem kolejne zestawienie porządkujące wiedzę o alternatywnych sieciach żywieniowych. Tym czego brakuje w artykułach, a także Autoreferacie, jest wskazanie jak te dwie typologie mają się do siebie. Nie wiadomo bowiem, czy opublikowana w roku 2015 typologia na sieci aktywistyczne i zorientowane na konsumenta (art. 1) przestała być aktualna na rzecz tej drugiej (art. 6 opublikowany w 2019 roku) i jakie są tego powody, czy może jednak są to typologie, które stosować można równolegle? Szkoda zatem, że Habilitantka nie odniosła się do tego wątku zarówno w artykułach, szczególnie w dyskusji odnoszącej się do interesującej i dobrej charakterystyki trzech typów alternatywnych sieci żywnościowych zaprezentowanej w artykule 6 (s. 15), jak i Autoreferacie. Warto też zauważyć, że w toku prac zmieniona została anglojęzyczna nazwa sieci naśladowczych (z *imitated* w art. 6 na *iterated* w art. 9). Szkoda, że przyczyny tej zmiany nazewnictwa (zauważalnej w piśmiennictwie anglojęzycznym, gdyż polski termin „naśladowcze” pozostał niezmienny) nie została wyjaśniona.

2. Teza o enklawowym charakterze alternatywnych sieci żywnościowych.

Teza ta została postawiona w wyniku badań relacjonowanych w artykule 1. Ta enklawowość jest niezależna od formy w jakiej funkcjonuje sieć (w tym kontekście czy jest to sieć aktywistyczna czy zorientowana na konsumenta). Jak zauważają autorki artykułu „Oba typy kooperatyw stanowią jednak rodzaj elitarnych enklaw, opierających się na odróżnieniu od osób kupujących w „konwencjonalnych sklepach”. (s. 157). Zatem kwestie enklawowości to ważna konstatacja, która jest łączona z wnioskiem o niskim kapitale społecznym rolników uczestniczących w alternatywnych sieciach społecznych (s. 159-160). Wydaje się, że w tym przypadku brakuje dopowiedzenia, że ten niski kapitał społeczny odnosi się do jego typu łączącego (stosując terminologię Roberta Putnama), gdyż kapitał społeczny o charakterze wiążącym bazujący na zaufaniu w obrębie konkretnej grupy aktorów społecznych zaangażowanych w daną sieć musi istnieć na co najmniej średnim poziomie, aby ta sieć mogła funkcjonować. Taka konstatacja zresztą pojawia się a Autoreferacie (np. na stronach 7 i 8). Szkoda zatem, że Habilitantka uzasadniając słuszną tezę o enklawowości alternatywnych sieci żywnościowych nie wykorzystwała tu sposobu rozumienia kapitału społecznego zaproponowanego przez Putnama.

3. Analiza sposobów rozumienia i definiowania żywności. Refleksje na temat sposobów definiowania żywności przez członków alternatywnych sieci żywnościowych są tematem artykułu 3. To interesująca praca pokazująca, że członkowie alternatywnych sieci żywnościowych są ważnym aktorem w kontekście definiowania jakości żywności.

4. Specyfika środkowoeuropejskich sieci żywnościowych. W artykule 4 Habilitantka wskazuje na różnice w funkcjonowaniu alternatywnych sieci żywnościowych w Europie Południowej i Północnej stawiając tezę, że środkowoeuropejskie podmioty nie wpisują się zarówno w model północny, jak i południowy i najczęściej stanowią jakąś formę pośrednią. Argumentacja Autorki w tym względzie jest zasadna i wprowadza nową perspektywę spojrzenia na alternatywne sieci żywnościowe, czemu zresztą Autorka dała wyraz w pracach publikowanych w międzynarodowym współautorstwie (art. 7 i 10)

5. Analiza mechanizmów i typów wykluczenia obserwowanych w kontekście funkcjonowania alternatywnych sieci żywnościowych zaprezentowana w artykule 9 Analiza autorów przynosi ważne poznawczo rezultaty dotyczące wielowymiarowości mechanizmów ekskluzji, które pojawiają się w alternatywnych sieciach żywnościowych. Uwzględniając cztery kategorie: charakterystykę społeczną (*social profile*), motywacje, zasoby kapitałów i podejście do przestrzeni (*spatiality*) autorzy wyróżniają i charakteryzują dwa typy wykluczenia: endogemiczne i egzogemiczne. Dobrze zoperacjonalizowane kategorie służące do analizy można w łatwy sposób zaimplementować do dalszych lub podobnych badań podejmujących problem enklawowości lub otwartości sieci społecznych, nie tylko żywnościowych.

6. Włączenie do dyskursu naukowego na temat żywności perspektywy ujmującej ją jako dobro wspólne. To ważny i interesujący sposób spojrzenia na żywność i alternatywne sieci żywnościowe. Ze względu na skalę działalności rolniczej w obrębie alternatywnych sieci żywnościowych, a także często bezpośrednie relacje łączące producentów i odbiorców produktów rolniczych sposób podejścia do żywności jako dobra wspólnego wydaje się jak najbardziej adekwatny. Zatem zaproponowany sposób analizy należy uznać za ważny wkład w rozwój socjologii wsi i rolnictwa, a także studiów nad dobrami wspólnymi, chociaż na razie został on przez Habilitantkę i jej współpracowników dopiero wstępnie zarysowany (w zestawieniu artykułów to tematyka poruszana w tekstach 7, 8 i częściowo 9 i 10) i wymaga szerszych badań skoncentrowanych właśnie na tej perspektywie.

7. Włączenie perspektywy instytucjonalnej do badań nad alternatywnymi sieciami żywnościowymi. W artykule 11 autorzy wykorzystując nurt instytucjonalny i model Jima Woodhilla analizują sześć polskich alternatywnych sieci żywnościowych wykorzystując kategorie: znaczeń, stowarzyszeniowości, kontroli i działania (s. 7). To ciekawy pomysł badawczy, który włącza do analizy pojęcie dóbr wspólnych. Trudno natomiast ujmować ten artykuł jako „podsumowanie instytucjonalnego ujęcia alternatywnych sieci żywnościowych w świetle dotychczas prowadzonych przeze mnie

badan” (Autoreferat, s. 12). Jest on raczej wskazaniem kolejnej możliwości interpretacyjnej w badaniu alternatywnych sieci żywnościowych i warto go stosować w dalszych eksploracjach obejmujących szerszą grupę badanych sieci.

Analizując osiągnięcie naukowe Habilitantki można zatem wskazać na takiego jego elementy, które stanowią znaczny wkład do socjologii, a szczególnie jej subdyscypliny jaką jest socjologia wsi i rolnictwa. Zarazem też można stwierdzić, że wiele wątków poruszanych w pracach dr Ruty Śpiewak może być przedmiotem dalszych pogłębionych badań i refleksji teoretycznych.

Artykuły stanowiące osiągnięcia naukowe dr Ruty Śpiewak mają charakter empiryczny, a ich podstawę stanowią projekty badawcze realizowane przez Habilitantkę. Wszystkie projekty badawcze mają charakter zespołowy, a stosowane instrumentarium metodologiczne jest zróżnicowane i wykorzystuje zarówno techniki jakościowe (zwłaszcza wywiady pogłębione) i ilościowe (różne formy badań kwestionariuszowych). W swoich pracach badawczych dr Ruta Śpiewak stosuje także analizę opartą na danych zastanych. W tym względzie szczególnie interesujące są próby szacowania wielkości produkcji na terenach wspólnie użytkowanych (art. 8). To ciekawa perspektywa uzupełniająca dane uzyskane w wyniku badań o charakterze reaktywnym. Analiza danych zaprezentowanych w osiągnięciu naukowym, szczególnie budowane kategoryzacje świadczą o wysokich kompetencjach Habilitantki. W kontekście kompetencji metodologicznych Habilitantki jedyną wątpliwość budzą sposoby dobierania prób badawczych, a zwłaszcza formy uzasadnienia wybieranych do badań przypadków (jak w projekcie „Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych łańcuchów żywności”), czy badanych informatorów (w projekcie na temat nowego chłopstwa). Dobór przypadków oparty o kryteria lokalizacji i typu działalności jaki zastosowano w pierwszym projekcie jest uzasadniony, ale brakuje szerszej metodologicznej refleksji na temat podstaw takiego sposobu doboru przypadków do badań i konsekwencji z tym związanych. W tym względzie można było wykorzystać choćby propozycję odnoszącą się do doboru wielokrotnych studiów przypadków zaproponowaną przez Roberta K. Yina. W badaniach tych ponadto dyskusyjne jest włączenie do nich ogródków działkowych, które jednak charakteryzują się inną logiką działania niż aktywistyczne czy zorientowane na klienta sieci żywnościowe. Ponadto skala, w jakich funkcjonują ogrody działkowe w Polsce jest na tyle szeroka, że dobór jednego tylko jednego przykładu i ujmowanie go jako reprezentanta tego typu struktur budzi wątpliwości. Są to jednak uwagi o bardziej dyskusyjnym niż krytycznym charakterze. W drugim projekcie dotyczącym nowego chłopstwa dobór części informatorów rekrutujących się spośród wcześniej rozpoznanych alternatywnych sieci żywnościowych powoduje kontrowersyjne wnioskowanie odnoszące się do związków pomiędzy nowym chłopstwem a aktywnością w alternatywnych sieciach żywnościowych (no co zwróciłem uwagę w wstępnej części recenzji).

Podsumowując część recenzji odnoszącą się do wątków metodologicznych można stwierdzić, że Habilitantka posiada wysokie kompetencje metodologiczne, co przekłada się na prowadzenie badań wykorzystujących szerokie spektrum badań i technik stosowanych w naukach społecznych.

Oprócz kwestii dyskusyjnych pojawiających się w powyższych fragmentach recenzji osiągnięcie naukowe zaprezentowane przez Habilitantkę ma dwie istotne słabe strony. Obydwie wynikają z faktu, że osiągnięcie naukowe stanowi cykl artykułów, a nie autorska monografia.

1. Brak pogłębionej refleksji teoretycznej. W analizie alternatywnych sieci żywnościowych Habilitantka wykorzystuje różne koncepcje obecne w socjologii (i szerzej naukach społecznych). Z jednej strony stanowi to atut i pokazuje spojrzenie na badany problem z wykorzystaniem różnych perspektyw, z drugiej strony rodzi niedosyt związany z brakiem pogłębionej refleksji teoretycznej. W tym miejscu chciałem zwrócić uwagę na trzy najistotniejsze moim zdaniem odniesienia teoretyczne obecne w pracach dr Ruty Śpiewak, których prezentacja jest niepełna, co skutkuje wątpliwościami związanymi z interpretacją niektórych wyników uzyskanych w badaniach. Pierwszy przykład i związane z nim wątpliwości odnoszą się do koncepcji kapitału społecznego, które przywoływane są przez Habilitantkę. Dr Ruta Śpiewak wielokrotnie w artykułach i Autoreferacie pisze o znaczeniu kapitału społecznego i kulturowego. Najczęściej odwołuje się przy tym do koncepcji Pierra Bourdieu. Jest to odniesienie w pełni zasadne. Niemniej jednak w analizach alternatywnych sieci żywnościowych można też wykorzystać inne koncepcje kapitału społecznego, zarówno te o charakterze normatywnym (choćby Francisa Fukuyamy, Piotra Sztompki), jak i o charakterze sieciowym (choćby Nana Lina), czy łączącego oba podejścia, wspomnianego już w recenzji, Roberta Putnama. Kategorie kapitału społecznego łączącego i wiążącego, jak już zauważono, doprecyzowałyby kwestie interpretacji enklawowości alternatywnych sieci żywnościowych.

Druga kwestia odnosi się do teorii praktyk społecznych przywoływanych w artykule 6 i stanowiących ważną podstawę do sformułowania kategoryzacji alternatywnych sieci żywnościowych. W artykule przywołano jedynie pracę i propozycję Andreasa Reckwitza, a nurt praktyk społecznych nie jest jednorodny i ma wielu przedstawicieli zarówno na świecie, jak i w Polsce. Z autorów klasycznych warto wskazać Theodora Schatzkiego, Elisabeth Shove, a z badaczy polskich m.in. Ewę Kopczyńską, Martę-Smagacz-Poziemską, Andrzeja Bukowskiego, Karola Kurnickiego, Natalię Martini, Małgorzatę Sikorską. Autorzy ci stosowali teorię praktyk do analizy różnych zjawisk, w tym także sieci żywnościowych (Ewa Kopczyńska) zatem ich pominięcie stanowi poważny brak w pracy Habilitantki w niewielkim stopniu uzupełnionym przywołaniem prac Ewy Kopczyńskiej w Autoreferacie.

Analogicznie wygląda sytuacja z przywołaniem koncepcji innowacji społecznych (wątek innowacji społecznych pojawia się w artykułach 3, 9, 10, 11). Autorka w bardzo ciekawy sposób pokazuje np., że alternatywne sieci żywnościowe

można interpretować jako retroinnowacje (art. 3), ale nie prezentuje szerzej teoretycznej podstawy problematyzowania pojęcia innowacji społecznych.

Zdaję sobie sprawę, że sytuacja taka wynika z wymogów, jakimi rządzą się publikacje w czasopiśmie, w których niemożliwe jest pełne przedstawienie teorii stanowiącej podstawę prowadzonych badań. Słabej stronie osiągnięcia habilitacyjnego dr Ruty Śpiewak związanej z przyczynkowością teoretyczną można było jednak zaradzić na kilka sposobów, np. poszerzając Autoreferat o szerszą prezentację istotnych dla prac Habilitantki podstaw teoretycznych. Innym sposobem uniknięcia tego zarzutu byłoby przygotowanie artykułu o charakterze teoretycznym prezentującego koncepcje stanowiące podstawę badań i inspiracje do interpretacji funkcjonowania alternatywnych sieci żywnościowych. Jeszcze lepszym sposobem byłoby przygotowanie autorskiej książki - monografii prezentującej szerokie spektrum perspektyw teoretycznych oraz zaprezentowanie wyników badań nad alternatywnymi sieciami żywnościowymi. Żadna z tych możliwości nie zostały jednak wykorzystane przez Habilitantkę.

2. Powtarzanie informacji. W sytuacji przedstawienia cyklu artykułów jako osiągnięcia naukowego nieuniknione jest pojawianie się tych samych informacji w poszczególnych artykułach cyklu. Dotyczy to zwłaszcza kwestii definicyjnych, np. sposobu rozumienia alternatywnych sieci żywnościowych (np. art. 1, 3, 9, 11) lub charakterystyki badanych sieci żywnościowych (art. 6, 9, 11). Fakt powtarzania informacji trudno traktować jako błąd, ale czyni on lekturę osiągnięcia naukowego nieco mniej interesującą.

Na zakończenie merytorycznej oceny osiągnięcia naukowego dr Ruty Śpiewak chcę zwrócić uwagę na nieścisłe i konfudujące informacje, które pojawiły się w Autoreferacie

1. Na stronie 1 Habilitantka wskazuje, iż uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych. Jednak w prawnej nomenklaturze doktorat stanowi stopień, a nie tytuł naukowy.

2. Na stronie 7 Autorka pisze: „Rozważania nad społeczną strukturą kooperatyw spożywczych w Polsce kontynuuję na łamach European Countryside (artykuł nr 3)” (s. 7). Wskazywany tu artykuł jest drugi w zestawieniu, co może nie jest znaczącą pomyłką, ale wprowadza w błąd czytelnika Autoreferatu.

3. Tytuł osiągnięcia naukowego na stronie tytułowej Autoreferatu różni się od tego, który widnieje w przedstawionym w dokumentacji habilitacyjnej „Wykazie osiągnięć naukowych albo artystycznych stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny”. W pierwszym przypadku to: „Alternatywne Sieci Żywnościowe w Polsce: instytucje, praktyki i ograniczenia wspólnototwórcze”; a w drugim: „Alternatywne Sieci Żywnościowe w Polsce, czyli o ułomnej wspólnotocie żywnościowej”. Niespójność ta jest zaskakująca. W recenzji posługuję się tytułem, który pojawił się w Autoreferacie.

4. Wyjaśnienia wymaga rola, jaką Habilitantka odgrywała w istotnym dla osiągnięcia naukowego projekcie badawczym „Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych łańcuchów żywności” (Narodowe Centrum Nauki, projekt SONATA, nr UMO-2017/26/D/HS6/00869). W tym kontekście wątpliwości budzi dwukrotne podanie w dokumentacji habilitacyjnej informacji o tym, że Habilitantka była kierowniczką tego projektu. Informacje te są przedstawione przez dr Rutę Śpiewak w:

- Wykazie osiągnięć (punkt 2.4., s. 5)
- Autoreferacie w zestawieniu projektów badawczych (s. 22)

W Autoreferacie pojawia się także informacja o wspólnej realizacji tego projektu z dr hab. Wojciechem Goszczyńskim (s. 15), co wydaje się zgodne z rzeczywistością, bowiem, jak podaje strona Narodowego Centrum Nauki, formalnym kierownikiem wzmiankowanego projektu był dr Wojciech Goszczyński (https://projekty.ncn.gov.pl/index.php?projekt_id=384779 – dostęp 21.05.2026). Z kolei system Radon (<https://radon.nauka.gov.pl/dane/profil/613f08afecf0e61e2500bd4a> - dostęp 25.05.2026) informuje, że dr Ruta Śpiewak była kierownikiem zespołu badawczego. Być może (to przypuszczenie, bo takiej informacji brakuje zarówno w systemie, jak i dokumentacji habilitacyjnej) przejęła kierowanie projektem od 1.08.2021 do 31.07.2022 (gdyż strona informuje, że Wojciech Goszczyński pełnił tę funkcję od 01.08.2018 do 31.07.2021). Zatem można przypuszczać, że dr Ruta Śpiewak pełniła funkcję kierowniczki projektu od 1.08.2021 do jego zakończenia w dniu 31.07.2022, ale to znów jedynie przypuszczenie, które nie jest poparte jasnymi i precyzyjnymi informacjami zawartymi w dokumentacji habilitacyjnej.

Wskazane nieścisłości i brak precyzji w informacjach zawartych w dokumentacji osiągnięcia naukowego przedstawionego przez dr Rutę Śpiewak nie najlepiej świadczą o staranności przygotowania dokumentacji habilitacyjnej.

Pozostała aktywność naukowa

Oprócz artykułów tworzących cykl składający się na osiągnięcie naukowe dr Ruta Śpiewak jest:

- autorką lub współautorką trzech monografii
- współautorką lub autorką 5 artykułów opublikowanych w pracach zbiorowych
- współautorką lub autorką 19 artykułów opublikowanych w czasopismach polskich i zagranicznych.

Aktywność publikacyjną dr Ruty Śpiewak, poza samym cyklem artykułów stanowiących osiągnięcie naukowe, należy zatem ocenić wysoko.

Habilitantka w różnej roli brała udział w 9 projektach finansowanych ze źródeł zewnętrznych, w których swoją rolę uznaje za istotną i 8 dalszych o charakterze eksperckim. Spośród wszystkich wzmiankowanych projektów szczególną uwagę zwraca udział dr Ruty Śpiewak w programie „Horyzont Europa: SWIFT – Wspieranie

innowacji prowadzonych przez kobiety na obszarach wiejskich”, który realizowany był w latach 2022-2026, w którym Habilitantka według deklaracji pełni rolę kierowniczkę polskiej części badań. Projekty z programu Horyzont mają rozbudowany charakter i udział w nich jest z jednej strony prestiżowy, a z drugiej wymagający dużych kompetencji naukowych i organizacyjnych.

Habilitantka w okresie od uzyskania stopnia doktorskiego brała udział w ponad 40 konferencjach naukowych zarówno polskich jak i zagranicznych.

Dr Ruta Śpiewak brała udział w czterech krótkoterminowych stażach realizowanych na uniwersytetach w Europie a także na rocznym stypendium Ostrom Workshop na Indiana University w Bloomington USA. Ten ostatni pobyt był istotny z perspektywy rozwoju naukowego Habilitantki i pozwolił na nowe spojrzenie na badane przez nią alternatywne sieci żywnościowe.

Z racji na miejsce zatrudnienia Habilitantka nie realizowała regularnych obowiązków dydaktycznych, choć prowadziła seminaria i wykłady gościnne na kilku uczelniach polskich i zagranicznych. Uczestniczyła także w różnych formach popularyzacji nauki.

Generalnie aktywność naukową dr Ruty Śpiewak ocenić należy wysoko.

Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, że poddany ocenie jako osiągnięcie naukowe cykl artykułów pod tytułem „Alternatywne Sieci Żywnościowe w Polsce: instytucje, praktyki i ograniczenia wspólnototwórcze” ma swoje mocne i słabe strony. Do tych pierwszych należą: sformułowanie typologii alternatywnych sieci żywnościowych, dobrze udokumentowana teza o enklawowym charakterze alternatywnych sieci żywnościowych, wskazanie na specyfikę środkowoeuropejskich sieci żywnościowych, analiza mechanizmów i typów wykluczenia obserwowanych w kontekście funkcjonowania alternatywnych sieci żywnościowych oraz włączenie do dyskursu naukowego na temat żywności perspektywy ujmującej ją jako dobro wspólne. Mocną stroną jest również sposób realizacji projektów badawczych, a także ogólna aktywność naukowo-badawcza Habilitantki.

Słabą stroną dorobku habilitantki jest brak pogłębionej refleksji odnoszącej się do wykorzystywanych koncepcji teoretycznych, a także brak precyzji w zapisach w dokumentacji habilitacyjnej. Ponadto wątpliwości budzi włączenie niektórych artykułów jako części składowych jednotematycznego cyklu artykułów, a także przygotowanie większości prac we współautorstwie.

Ostateczna ocena musi zatem wyważyć wskazane w podsumowaniu, ale szeroko opisane w recenzji atuty i słabe strony dorobku i dokumentacji habilitacyjnej przedstawionej do oceny. Ważąc zalety dorobku naukowego dr Ruty Śpiewak z jego słabszymi stronami z umiarkowanym przekonaniem stwierdzam, że przeważają te pierwsze.

Wniosek

Biorąc pod uwagę przepisy *Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (art. 219 ust. 1 pkt 1 -3) stwierdzam, na podstawie przedłożonej

dokumentacji, że biorąc pod uwagę przedstawione osiągnięcie badawcze w postaci cyklu artykułów pod tytułem „Alternatywne Sieci Żywnościowe w Polsce: instytucje, praktyki i ograniczenia wspólnototwórcze”, a także pozostałe osiągnięcia naukowe, wnoszę o dopuszczenie dr Ruty Śpiewak do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego i wnioskuję o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dziedzinie nauk socjologicznych.

